

kulturni trenutak sombora

živojin nikolić

Kulturna panorama Sombora složena je od mnogo boja, zvuka, istina i htjenja, kritičkih reči i snaga za nove uspone, traganja. Ali, svuda se oseća i društvena odgovornost za misiju kulture danas i za pravilno tumačenje, prezentiranje i čuvanje njenе baštine, koja je u ovom gradu veoma dragocena i s izuzetnim vrednostima.

BIBLIOTEKA — BOGATSTVO I RETKOST

Ovde su ljudi pošli putem približavanja svih kulturnih vrednosti čoveku, krenuli i do salaša, jer svuda život ima u ponečemu isti smisao i potrebu da se oplemenjuje lepim da bi nadvladao prolaznost. Takav jedan živi izvor kulture, tiba ali radna i plodna sredina, koju vreme nije nimalo zaustavilo, je i Narodna biblioteka »Karlo Bijelicki«. Osnovna 1859. ostavila je vek za sobom i jedina je biblioteka u nas, a možda i šire, koja nije prekidala rad ni u toku prvog i drugog svetskog rata. Ime je dobila po osnivaču, nekadašnjem službeniku u mesnom magistratu.

Ovde je vreme ostavilo velike vrednosti: sačuvana su izdaja Vukovog Novog zaveta, prva izdanja pesama Branka Radičevića, Njegoševog *Šćepana Malog*, Ratićeva istorija Srba i Dositijeva dela iz 18 veka. Postoje i kompleti »Letopisa Matice srpske« od 1826. do danas, što možda nema nijedna biblioteka u nas. Po ovim retkostima, kao i po broju knjiga i čitalaca i osobrenom načinu rada — savremenom u samoupravnom smislu, s misijom da se stalno povezuje s udruženim radom — Biblioteka spada među najbolje u Vojvodini. Društvo je to potvrdilo priznanjima — najvišim za ovu oblast: nagrada Zajednice matičnih biblioteka SAP Vojvodine, nagrada »Milorad Panić Supera« Zajednice matičnih biblioteka SR Srbije, Oktobarska nagrada Sombora, »Iskra kultura« — nagrada SIZ-a kulture Vojvodine prošle godine.

Biblioteka ima pozajmljivačko deljenje, s čitaonicama u selima kao što su Alekša Šantić, Bački Breg, Bački Monoštor, Bezdan, Gakovi itd., kao i na salašima: Bukovac, Čičikovi, Kozara, Lenja... U svim ograncima rade čitaonice za štampu kroz koje godišnje prođe po 250 dnevnih i periodičnih listova i časopisa na srpskohrvatskom i mađarskom jeziku, čime se ostvaruje i funkcija biblioteke u informisanju čitalaca o zbivanjima u zemlji i svetu.

Bibliotečke zbirke su ocenjene kao najbogatije i najzanimljivije u Vojvodini. Zbirka rariteta sadrži 297 knjiga koje su proglašene spomenicima kulture. Najstarija među njima je Zbornik Božidara Vukovića, štampana u Veneciji 1538. godine.

U zbirci novina i časopisa čuva se nekoliko stotina naslova koji su izlazili u prošlom veku na srpskohrvatskom i mađarskom jeziku. Zavičajno deljenje čuva knjige i publikacije o Somboru, čiji su autori Somborci, ima 2.694 sveske i najstarije je zbirka t e vrste u Pokrajini. U njoj je, na primer, prvi srpski list za decu »Prijatelj srpske mladeži«, koji je počeo da izlazi 1866. u Somboru, zatim sva godišta »Goluba« (1897-1914), časopisa za mlade, knjige Avrama Mrazovića, osnivača najstarije učiteljske škole na Balkanu 1778., koja je danas, sledeći moderno vreme i zahteve socijalističkog vaspitanja i nauke, prerasla u Pedagošku akademiju utemeljenu na samoupravnim osnovama. Zbirka ovog poznatog prosvetitelja sadrži i dela poznatih stvaralaca ovog uistinu od kulture sazdanog grada, dela Veljka Petrovića, Laze Kostića, Petra Konjovića, Jovana Hadžića i drugih.

Somborska biblioteka sada ima preko dve stotine hiljada knjiga — dve knjige po stanovniku, što je normativ jugosloven-

skog društva, ali na tome neće stati. Sombor nije od gradova koji zastaju ili žele da žive samo od stečenog, tradiciji stalno daje novi život i sadržaje.

Za oko osam hiljada naslova godišnje raste fond biblioteke: dela iz umetnosti, nauke, stručne knjige na srpskohrvatskom i mađarskom jeziku. U čitaonici posebno mesto zauzima marksistička literatura. Samo u okviru bratske saradnje Sombora i Baje (NR Mađarska) nabavljen je 4.000 knjiga iz savremene izdavačke delatnosti ove susedne zemlje.

Biblioteka živi. Ne prekida se odnos između knjige i čitaoca. Ova kuća je znala da kroz vek svoga trajanja uči taj sociološki fenomen i odnegaže otvoreni i neposredan odnos i kontakt između stvaralaca kulture, njihovih dela i »potrošača« kulture i njenih vrednosti. O tome govori preko 16.000 čitalaca godišnje i to da je više od petnaest odsto stanovnika opštine u članstvu Biblioteke. Iz njenog fonda godišnje se pročita sto osamdeset do dve stotine hiljada knjiga, što znači da njen književni fond »živi«, izlazi u svet, deluje, vaspitava i obrazuje.

Radnici ove kuće, stručnjaci i bibliotekari našli su prave puteve saradnje i s drugim radnim organizacijama, jer kulturu mogu oživljavati, razvijati i negovati samo kolektivni napor i planiranja, supitna i složena praksa koju vodi, pre svega, ljudski duhodijalektikaestetike, koja uvek polazi od čoveka i njegovih potreba za ovom vrstom kulturnih i duhovnih vrednosti.

U dugom letopisu ove biblioteke ima mnogo značajnih datuma, ali savremenost našeg socijalizma daje mu nove stranice ispisane područjuvanjem kulture. Naime, saradnje se s preko trideset i pet radnih organizacija i stalno povećava broj radnika proizvođača članova biblioteke, radi se i na samoupravnom sporazumu između Biblioteke, mesnih zajednica i radnih organizacija, što treba da otvori nove puteve kretanja kulture ka radnom čoveku. Biblioteka je važan činilac u sistemu vaspitanja i obrazovanja učenika, a podstiče i one bibliotečke jedinice koji nisu u njenom sastavu i pruža im stručnu i drugu pomoć. Bavi se i izuvačanjem širenja bibliotekarstva i poseduje određena saznanja i dragocene podatke o broju bibliotečkih jedinica u radnim organizacijama. Tako broj knjiga ovih jedinica i Biblioteke prelazi tri stotine pedeset hiljada, što iznosi skoro četiri knjige po stanovniku. Ovaj podatak je mali pokazatelj obima i širine fonda kojim se raspolaže u gradu.

Ovde se, kao retko gde, neguje i širi savremena književna reč kao osnovni uslov ne samo stvaranja novih dela u kulturi, nego i kao bitan uslov mogućnosti da stvaraoci dođu do izražaja bez teškoća, ostajući dobrim delom verni svome tlu. Ali, ne zaboravljaju se ni druge sredine, pisci i kulturni stvaraoci iz drugih gradova. Sombor je više nego otvoren grad i za kulturu koju daje i za onu koju prima ili uči od drugih, posebno kad je reč o literaturi.

Zato dobro delom i postoji Odbor Biblioteke za književni život, koji saradnjuje s Klubom pisaca, pre svega u organizovanju svih književnih skupova u opštini. Samo za četiri godine bilo je preko sto književnih večeri na kojima je učestvovalo 165 pisaca, između ostalih: Desanka Maksimović, Mira Alečković, Miodrag Bulatović, Aleksandar Tišma i drugi. Samo na jednoj večeri poezije bilo je oko tri hiljade ljudi. Znači da je Biblioteka uspela da zasnuje stalnu tribinu gde se govori o stvaralaštву i novim knjigama stručno i izvorno.

IZDAVAČKA DELATNOST

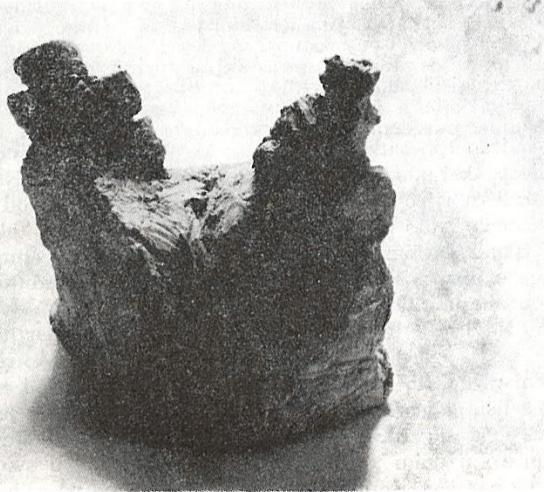
Kad Biblioteka, njenja kulturna misija, ne bi bila tako svestra i uvek u traganju za novim vrednostima da ona istovremeno nije i središte književnog života cele opštine. To dopunjuje i Klub pisaca »Veljko Pterović« i redovna izdavačka delatnost u okviru edicije »Ravangrad«. Ona izdaje i »Domete«, časopis za kulturu koji ima ambicioznu i aktuelnu konceptciju i saržinu: donosi tekstove i priloge iz svih oblasti stvaralaštva, nauke i kulture.

Posebno treba istaći da Biblioteka nastavlja izdavanje dela u ediciji »Golub«, u kojoj je edo sada objavljeno jedanaest knjiga zavičajnih pisaca.

Ima još mnogo aktivnosti, onih tekućih, u vidu mozaika, koje se povezuju s nosećim i glavnim, koje ovu kuću čine zaista zdanjem kulture. Ona se samoupravno organizuje i Zakon o udruženom radu mnogo je doprineo jačanju samoupravnih osnova i samoupravnog delovanja Biblioteke, sporazumevanju i dogovaranju u radu, čiji je cilj da celokupno kulturno stvaralaštvo bude u funkciji čovekovog rada.

Spomenimo neke od objavljenih knjiga zavičajnih pisaca. Zbirka somborskog pesnika od 19. veka do danas je panorama izvorne poezije, zatim knjiga pesama revolucionara Radomira Drakulića, zbirka pesama Stojana Berbera, Davida Kecmana, Milenka Popića, Mihajla Miloševića, knjiga eseja i zapisa Boška Ivkovića, fototipsko izdanie izabranih tekstova iz časopisa »Golub« i drugo izdanie romana Mira Vuksanovića. U štampi je knjiga pričevacka Janoša Hercega (prevod s mađarskog) povodom sedamdesetogodišnjice piševog rođenja.

Sombor, dakle, ima i svoj literarni svet i život, koji ga prate, obelodanjuju i savremeno prikazuju. Književna reč ovde živi i stvara sebi osnove za budućnost, jer društveni uslov joj to pružaju u meri koja omogućuje razvoj stvaralaštva i na polju literature i njenog angažovanja u kulturnim tokovima i zbivanjima.

Mladi imaju svoj časopis »Pokret«, pretežno literarni, koji izlazi 26 godina i zauzeo je svoje mesto među ostalim činocima kulture Sombora. Izdavač je Informativni centar, koji izdaje i »Somborske novine« i vodi radio-stanicu.

MISLJENJA KULTURNIH RADNIKA SOMBORA

Miro Vuksanović, upravnik Biblioteke, književnik i glavni i odgovorni urednik »Dometa«, govorio nam je o baštini Biblioteke i »Dometima«, istakavši da se »časopis ne osvrće samo na literaturu ili jedan oblik stvaralaštva, već obuhvata sve što je proizvod nauke i stvaralaštva...«

Značajan je i raznovrstan rad Biblioteke. To traži veća finansijska sredstva?

— Sva sredstva, za »celu« kulturu dobijamo od SIZ-a za kulturu. Ukupno 400 miliona starih dinara.

— Literatura, pisci, njihovo prisustvo u kulturi Sombora?

— U Somboru ima pet članova Društva književnika Vojvodine: Janko Herceg, Velimir Subotić, Stojan Berbr, Tomislav Cvetković i ja. Sombor će uskoro formirati sekciju Društva književnika Vojvodine, što je u duhu delegatskog sistema i kolektivnog rada i rukovođenja. Retko koji grad u našoj zemlji ima tako bogatu i inspirativnu kulturnu baštinu kao što je ima Sombor. Svi oblici stvaralaštva čine bogatu tradiciju; majstore u literaturi, Lazu Kostića i Veljka Petrovića, u slikarstvu Milana Konjovića, u muzici Petra Konjovića i druge. Retko koji grad ima tako razvijen kulturni život, jer to omogućuju ustanove kao što su Narodna biblioteka, Pozorište, Gradski muzej, Galerija Milana Konjovića, Likovna jesen, Istoriski arhiv, Somborske muzičke večeri, amaterizam koji razvija Kulturno-prosvetnu zajednicu.

— Šta je za pisce i druge stvarače ovde još značajno kad je kultura posredi i njeno otvaranje i približavanje čoveku u humanom i samoupravnom smislu?

— Vidi se raznovrsnost kulturnog života... Za mene kao pisca je vrlo značajno što imamo časopis koji okuplja stvarače i ima najbolju nameru da zabeleži sve oblike stvaralaštva iz ove naše sredine, ali i da ne ostane u okvirima lokalnog, da uspostavi saradnju s drugim sredinama. To i čini. O tome govorи njezino sadržaj. Pre šest godina pokrenuta je i izdavačka delatnost. Osničač i finansijer je opštinski SIZ za kulturu, koji redovno od tada finansira ovu delatnost. Sredstva nisu velika, ali su velika u odnosu na ona koja se daju za kulturu. Bitno je istaći da časopis okuplja četrdeset ljudi iz Sombora. To znači da ima sopstvene stvarače, da ih stvara i može na njih da se oslovni. U mestu je veoma značajno ako postoji ličnost koja zrači, a to je naš slikar Konjović. Tradicionalno Sombor ima velike stvarače...

MESTO POZORIŠTA, LIKOVNE JESENI, GALERIJE I KULTURE

Od posebnog je značaja i sa sociološke i s etičke strane mesto Pozorišta u kulturi jednog grada, njegova prisutnost i njegovo ne samo umetničko već i idejno delovanje. A Sombor ima i u toj oblasti mnogo značajnog, a i teškoća, jer pozorište se sada dograđuje, adaptira, osavremeniće. O aktuelnim pitanjima pozorišnog života govorili smo s Božom Despotovićem, upravnikom Somborskog pozorišta (dugogodišnjim ranijim sekretarom SIZ-a za kulturu).

— Vidim kulturni život u nastojanju ljudi da se održi živa klima. Neko stalno činjenje, kontinuitet i mogućnost za novo. To su ljudi koji hoće da učine kulturu uvek prisutnom, da se ona prihvata, priznaje i pruža, pa čak i s nekom posebnom pažnjom neguje. Ti ljudi u Somboru povezani su osećanjem da duguju i prošlosti i budućnosti odgovornost i svest da sadašnjost ne zaboravi nešto što je lepo i kulturi. Stoga je želja Somboraca da imaju kulturni program, da žive s kulturom koja je stara više od dva veka.

— U Somborskoj kulturi pozorište je oduvek imalo posebno mesto, kaže Despotović. Tako je i danas. Za poslednjih deset godina osvojilo je mnogo nagrada, između ostalih i Sterijinu. Po svom delovanju prevazilazi granice opštine. Ono gostuje i u najjačim centrima kulture. Dokazalo je da ume da stvara prave dramske programe i zadovoljava publiku u svim krajevima zemlje... Na ovogodišnjem Sterijinom pozorju igrali su »Šabacu«. Ono sarađuje i s pozorištima Mađarske, Rumunije, Poljske itd. Od jugoslovenskih pozorišta kandidat je za gostovanje u Šved-

skoj, pri čemu treba da u ovoj zemlji reprezentuju našu pozorišnu kulturu...

I Muzej grada jedna je od ustanova koja svoju delatnost utkiva u sve vidljive i nevidljive niti, oblike i sadržaje kulture. Iduće godine imaće svoj jubilej-stogodišnjicu postojanja. Formiralo ga je Istorisko društvo Bačke županije i za protekli vek svoga rada obradio je pedeset hiljada eksponata, što ga svrstava u red najvećih naših muzeja. Drugi je po starosti u Vojvodini.

— Njegovo prisustvo u savremenoj kulturi grada je višestruko. Pored stalnog epostavke, on organizuje godišnje oko deset tematskih izložbi, a sada je izložen arheološki materijal iz perioda seobe naroda.

Kako je istakao direktor Muzeja Čedomir Trajković, često se organizuju i pokretnе tematske izložbe. Muzej je, dakle, sve bliži radnom čoveku, kao uostalom i čitava kultura ovog grada. Jedan od retkih u Vojvodini, pored Muzeja socijalističke revolucije, pravi tematske izložbe i obilazi gradove. Tako ima široku publiku i van Sombora. Saraduje u mestu sa svim kulturnim ustanovama, a posebno s Narodnom bibliotekom, kojoj je ustupio deo svog književnog fonda. Njegova osobnost je i u tome što ima zbirke koje nisu vezane za legat. Poseduje i zbirku od 12.000 primeraka novca, jedinstvenu u Jugoslaviji. Moglo bi se još mnogo što reći o vrednim i osobnim zbirkama ovog muzeja. Ali, značajna je i njegova prisutnost u savremenosti, u otkrivanju kulturnih vrednosti i beleženju datuma iz naše najnovije istorije, iz revolucije i izgradnje socijalizma.

GALERIJA MILANA KONJOVIĆA I SALON LIKOVNE JESENI — posebna znamenja kulture —

Galerija je vremenom izrasla, prema mišljenju samog slikara, iz njegovog »poslanja ili zadanja u životu«. Naime, akademik i slikar Milan Konjović je poklonio zbirku svojih slika rođnom gradu. Zgrada je pod zaštitom države, adaptirana i otvorena kao jedinstvena galerija u našoj zemlji. Dela vrhunskog likovnog stvaraoca. Koncepcija Galerije je da prikazuje celokupan razvoj ovog slikara, od prve stvorene slike 1913. do danas Sa svakom godinom dodu i novostvorene slike. Jedino u ovoj galeriji je celokupno delo ovog izuzetnog majstora. To govorи da Galerija nije stastična nego dinamična, da nosi pečat njenog stvaraoca. Postoji tu i celokupna biografija, monografija, dokumenti... Ali, ova izuzetna kuća umetnosti ima i problema: ne dobija adekvatnu finansijsku pomoć za rad, a sredstva su joj potrebna da izdaje knjige i priređuje izložbe, posebno u saradnji s drugim galerijama. Potreban je i veći broj stručnih ljudi za nesmetan rad.

U susretu s Konjovićem — koji nije bio dug — vedar i prisutan slike nam je okulturnom životu svoga grada najpre rekao:

— Sombor ima kulturu tradiciju. To se oseća već po njegovoj urbanističkoj konцепцији. To je jedini grad u Vojvodini koji ima Vranac-bulevar u zeleniu. Pod zaštitom je. Međutim, učinjene su velike greške arhitektonskim rešenjima dela grada pored Gradske kuće, gde se nalazila najstarija zgrada. To je bio deo jednog jezgra, a tu je sada podignuta robna kuća i narušeno je nešto što je u prošlom trajanju bilo uvek lepo.

— Sombor je poznat po svojim muzičkim večerima, priredbama, koncertima na visokom nivou, nastavio je Konjović. Sto se tiče likovnog života, tu je Salon likovne jeseni, čiji program traje već više godina i na jednom mestu okupi sve što je na najvišem nivou u slikarstvu. To je bila moja ideja da se tako okupljamo. Sombor je putem te prirede došao do dela najvećih jugoslovenskih slikara. Čeka se lokacija u zgradama Gradskog muzeja, gde bi ta zbirka bila stalno izložena... Uz Galeriju, Salon likovne jeseni združuje savremene jugoslovenske likovne stvarače. Od svakog jugoslovenskog majstora može se naći po jedno vrhunsko delo, slika, skulptura, grafika. Prošle godine održana je 19. likovna jesen. Tako je od osnivanja stvoren likovni fond s 309 dela, od kojih je 130 otkupljeno i nagradeno na samoj manifestaciji. Likovna jesen dala je dobre plodove i stalno bogati likovni život Sombora. Ima jednu osnovnu misao: sliku, likovno delo od stvaraoca »poneti« ka čoveku, protumačiti ga, približiti ga. I na tome se mnogo radi. Gotovo da je to osnovano. Humanizam i u ovoj oblasti kulture...

Kultura u Somboru u mnogo čemu zasnovana je na tradiciji, ali i zasejana novim sadržajima koji daju plodove. Novo se rađa iz starog, u određenoj meri i njegovom negacijom, koja ne zaboravlja ono što je pozitivno. U kulturi ona nije nihilistička, već marksistička, stvaralački otvorena...

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uređuju: Jovan Delić,

Milan Dunderski, Dragan Čopić, Simon Grabovac, Dragan Koković, Julijan Tamaš, Miroslav Radojković, Vicko Arpad i Jovan Zivlak (glavni i odgovorni urednik), / tehnički i likovni urednik Cvjetan Dimovski / sekretar Radmila Gličić / članovi izdavačkog saveta: Aleksandar Forišković, Petar Janković, Tatjana Jašin, Sladana Kolundžić, Velja Macut, Ilijubica Dotlić-Petrović, Vlada Stevanov (predsednik), Radivoj Šajtinac, Julijan Tamaš, Nedeljko Terzić i Milan Uzelac (delegati šire društvene zajednice); / Gordana Divljak-Arok, Darinka Nikolić, Vitomir Sudarski, Milan Živanović i Jovan Zivlak (delegati izdavača), / izdaje Nišro Dnevnik, Oour »Redakcija dnevnik«, Novi Sad, Bulevar 23. oktobra 31. / direktor Vitomir Sudarski / osnivač Pokrajinska konferencija Saveza socijalističke omladine Vojvodine / časopis finansira SIZ kulture SAP Vojvodine / rukopise slati na adresu: Redakcija »polja«, Novi Sad, Poštanski fah 190 / godišnja pretplata 100 dinara, za inostranstvo dvostruko / Žiro račun: 65700-603-6324 nišro Dnevnik, Oour »Redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor Zorica Stojanović / štampa »Prosveta«, Novi Sad, Stevana Sremca 13 / na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.